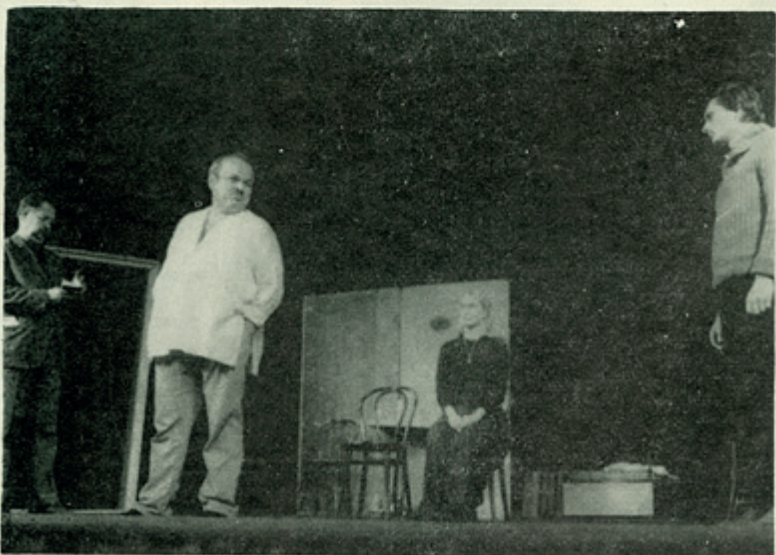

A. N. Ostrovskij

*Ať moudry
schyblí*

DIVADLO ANDREJA BAGARA V NITRE
vyznamenané „Za vynikajúcu prácu“ a „Za zásluhy
o výstavbu“

---

31. sezóna

220. premiéra

A. N. OSTROVSKIJ

Aj múdry schybí

Komédia v dvoch častiach

Preklad Ján F e r e n č í k

Úprava a réžia MARTIN KÁKOŠ

Scéna MILAN FERENČÍK

Kostýmy LUBICA OBUCHOVÁ

PREMIÉRA 25. OKTÓBRA 1980

Riaditeľ: zasl. um. Viliam Polónyi

Vedúca um. súboru: Hilda Augustovičová

Dramaturgička: Darina Kárová

OSOBY A OBSADENIE

GLUMOV	JOZEF BEDNÁRIK
GLUMOVOVÁ	OLGA HUDECOVÁ
MAMAJEV	zasl. um. JOZEF DÓCZY
KURČAJEV	FRANTIŠEK JAVORSKÝ
GOLUTVIN	ANTON ŽIVČIC
MAMAJEVOVÁ	NORA KUŽELOVÁ
KRUTICKIJ	RUDOLF KRAUS
GORODULIN	IVAN LACA
TURISINOVÁ	BOŽENA SLABEJOVÁ
MÁŠENKA	ZUZANA JEZERSKÁ
PRÍŽIVNÍČKA	HELENA HÚSKOVÁ
MANEFA	HILDA AUGUSTOVIČOVÁ
SLUHA U MAMAJEVA	ERNEST ŠMIGURA
SLUHA U TURISINOVEJ	ZOLTÁN HLAVÁČ
SLUHA U KRUTICKÉHO	JÁN KUSENDA

Predstavenie vedie František Nozdrovický

Text sleduje Margita Hlavatovičová

Svetlá Bernard Šiška

Javiskový majster Vojtech Ploščinský

Scénu a kostýmy vyrobili dielne DAB pod vedením Jána Breču

PÄTNÁŠTMINÚTOVÁ PRESTÁVKA PO I. ČASTI

VŠETKO ZLO V ŽIVOTE
POCHÁDZA Z DUŠEVNEJ PRÁZDNOTY,
NUDY, LENIVOSTI,
A VŠETKO TOTO JE NEVYHNUTNÉ,
KEĎ SI ČLOVEK ZVYKNE
ŽIŤ NA ÚČET INÝCH.

A. P. ČECHOV

*Človek je jediný živočích,
ktorý sa smeje a plače:
lebo jediný bol postihnutý rozdielom
medzi tým, aké veci sú
a aké by mali byť.*

Koniec 18. a začiatok 19. storočia v nevoľníckom cárskom Rusku:

Stále nové vojenské výboje prinášali nové územia. Na ovládnutie rapidne sa zväčšujúceho cárstva boli potrebné silné a overené metódy. Zastrážovanie, brzdenie vzdelanosti a osvety, násilie. Poriadok spolu s financiami získanými krutým zdieňaním, umožňoval nové vojny, získavanie nových zdrojov surovín a nových trhov. Teror, ktorým sa udržiaval poriadok, vyvolával odpor u sedliakov a nevoľníkov. Sedliacke vzbury a vojny vyvolali zas novú vlnu teroru. Tento začarovaný kruh trval už niekoľko desaťročí.

19. storočie:

20. roky: — odpor národa vyvrcholil v povstaní dekabristov roku 1825. Povstanie bolo potlačené. Dekabristi vyhnaní na Sibír.

40. roky: — aj revoluční demokrati postupne hynú, a nie vždy prirodzenou smrťou. A takí mladí! Gribojedov tridsaťštyri, Puškin tridsaťosem, Lermontov dvadsaťsedemročný. Radikálne krúžky mladých sú rozprášané. Ševčenko — 10 rokov, Dostojevskij — 5 rokov Sibíri. Mysliacim ľuďom hrozia útrapy z rozumu: do myslenia preniká okrem bolesti skepsa, aktivita je ochromená beznádejou a zúfalstvom. Rodia sa Oneginovia, Čackí, Pečorinovia.

60. roky: — zrušenie nevoľníctva. Konečne padla posledná prekážka na ceste ku kapitalistickému priemyselnému rozvoju. Ale kultúrna vyspelosť a životná úroveň ľudu je pod bodom mrazu. Preto môže byť vykorisťovanie absolútne. Telesné aj duševné. Neľudské pracovné podmienky, ťažké fyzické tresty, hrozba vyhnanstva, smrti, neistota, vydieranie, korupcia. Dôsledkom je zvlčilosť. Vznikajú Balalajkinovia, Krečinskí, Oblomovia, Glumovovia. . .

Hnacím momentom zvlčilosti je strach. Strach zo straty moci, peňazí, postavenia, pre iných strach zo straty rodiny, domu, života, slobody. Strach z myšlienky, strach z novoty, strach z trestu, strach z aktivity, strach z pasivity. Na dômyselnej konštrukcii strachu každého z každého bola založená poslušnosť a poriadok v cárskom Rusku 30. rokov.

Napriek tomuto všetkému (alebo práve pre toto všetko) druhá polovica 19. storočia priniesla nevídaný rozmach vedy, umenia, kultúry.

Ruskí spisovatelia odhaľujú pravdu neľútostne, vášnivo. Hovoria o nevoľníctve, príživníctve, chamtivosti, krutosti, obmedzenosti, o strachu z myšlienky a zneužívania moci. Zobrazujú záhaľku šľachty, tyraniu statkárov, dravosť kupcov, drinu sedliakov, skepsu vzdelancov.

Hovorí? Nie! Obžalávajú, kritizujú, obviňujú, bičujú, vysmieávajú, zdesene kričia. Čím väčšia bola ich bolesť, čím neznesiteľnejšie zúfalstvo, tým ostrejšia kritika a tým kratšia cesta k hyperbole, karikatúre, groteske. Tolstoj, Turgenev, Dostojevskij, Nekrasov, Suchov-Kobylin, Saltykov-Ščedrin i Kozma Prutkov. A samozrejme Ostrovskij! Diela týchto spisovateľov vytvorili krivku od tragického realizmu cez páliacu satiru až k zúfalej absurdite.

„Než sa zoznámiš s človekom, najprv si zisti, či jeho známosť bude vhod aj ostatným“.

„Služobný elán oslobodzuje od strachu z nevedomosti, lebo núti prečítať si každý nový spis“.

„Kde je na zadusenie, tam sa pri všetkej snahe vzduchu nenadýchaš“.

(Kozma Prutkov: Z plodov myslenia)

Satira bola najlepšou cestou ako zmierniť útrapy z rozumu. Ako hovorí Lunačarskij: „Veľká satira vzniká tam, kde sila brzdiaca pohyb k ideálu stojí po kultúrnej stránke neporovnateľne nižšie ako satirik. Veľká satira vzniká tam, kde odsudzovaná a vysmievaná sila je fakticky víťazom. čím samotným už dvíha proti sebe nové vlny zlé a zloby“.

*Smiech je výrazom hnevu,
smiech je výrazom bolesti.*

V roku 1847 vstúpil na bojisko veľký dramatický talent Alexander Nikolajevič Ostrovskij a okamžite sa zaradil medzi tých, ktorí neúnavne, stále znovu a znovu stínali hlavy tisícrovej ohľade byrokracie, obmedzenosti, tyranie a strachu.

Prvou úspešnou hrou bol Bankrot. A potom nasledovala jedna komédia za druhou. Za svojho takmer storočného života napísal Ostrovskij okolo 70 hier, v ktorých presne analyzoval súčasný život. (Chudobná nevesta, Do cudzích saní nesadaj, Nemá kocúr večne hody, Výnosné miesto, Búrka, Les, Kade horí, tade hasne, Vlci a ovce a mnohé iné.)

Sujety hier sú rôzne, myšlienka jedna.

Obrovský výsmech obmedzenosti a prázdnoty, ktorá svojou mocou (podporenou bohatstvom) vyhráva nad Krásou, Láskou, Rozumom. Hlavnou postavou všetkých hier je zvlčilosť.

Zápletky sú jednoduché, postoj autora k problematike jednoznačný: „Ideály musia byť jasné, aby v divákovi nezostala pochybnosť komu venovať svoje sympatie a antipatie“.

*Pohodlnosť je lenivosť tela,
hlúposť je lenivosť ducha.*

Komédiu Aj múdry schyblí napísal Ostrovskij v roku 1868. Má v jeho tvorbe osobité postavenie pre svoju satirickú publicističnosť a jasné politické smerovanie. Čím? Odsúdením prispôsobivosti. Prispôsobivosti v zmysle ľudskom i politickom.

Ostrovskij maľuje celé panoptikum škaredosti, spektrum hlúposti, bahno priemernosti, temnotu rozumu. Všetky postavy akoby vystúpili z karikatúr Kukryniksov. Skrývajú toľko obludnosti, až sú divadelne príťažlivé.

Naľavo Turusinová v háve mníšky spína ruky k nebu, haďou hlavou hypnotizuje obeť — králika Mášenku. Holí chrbát pritom rozkošnícky natfča plamienkom pekla. Pod jej trónom zloženým z ľudských kostí vidíme bledého, činuneschopného Kurčajeva ako sa načahuje bezmocne za Mašenkou. Kdesi vzadu cerí zuby líška Maneja. Mamajevová je mlsná mačka s odhaleným poprsím, alebo modlivka požierajúca samčeka bezprostredne po spárení. Pri Mamajevovej stojí zástup mužov — velí im generál Krutickij s troma hlavami ako šarkan. Jedna hlava je obmedzenosť byrokrata, druhá ješitnosť grafo-mana a tretia reakčnosť politika. Nad celým výjavom si pokojne hladká brucho ako vrecko peňazí — Mamajev.

Glumov sa v tomto panoptiku vyskytuje v podobe svetla, ktoré všetko ožiari, i tieň, ktorý je za každou postavou. Prispôsobivý, nečujný, ale nepostrádateľný a neprekročiteľný.

Dobroľubov, Ostrovského priateľ a obranca, označil svet jeho hier temným cárstvom.

O takom cárstve píše Ščedrin:

„Všetko bolo v tomto prostredí prekliate, všetci tápali v tme beznádeje a zúfalstva, ktorá všetko zahaľovala. Jedni boli skazení do špiku kostí a druhí utlačení tak, že strácali ľudskú podobu. Len vďaka nevedomosti sa mohlo stať, že ľudia vedeli žiť v takom temne“.

Darina Kárová

„Ale je predsa len nejaké východisko z tejto hmly? Ostrovskij, ktorý nám tak verne a plne zobrazil „ríšu temna“, ukázal nám všetku rozmanitosť jej obyvateľov a dal nám nahliadnúť do ich duše, kde sa nám podarilo rozoznať niektoré ľudské rysy, mal by nám ukázať i možnosť nejakého východu z tejto temnej priepasti do voľného svetla. . . Inak — veď je to strašné — zostaneme v neriešiteľnej dileme: buď zomrieť od hladu, skočiť do rieky, zošalieť — alebo v sebe ubíť myslenie a vôľu, stratíť všetku mravnú dôstojnosť a stať sa podlízavým vykonávateľom cudzej vôle, úplatkárom, podvodníkom, aby sme mohli v pokoji prežiť svoj život. . . Ak nás umelecká činnosť vynikajúceho spisovateľa vedie len k tomu, je to veľmi smutné! . . .“ — hovorila umelecká kritika. A Nikolaj Alexandrovič Dobroľubov odpovedal:

„Smutné — iste, ale čo robiť? Musíme si priznať: východisko z „ríše temna“ sme v diele Ostrovského nenašli. Máme preto dávať vinu umelcovi? Nie je lepšie rozhliadnúť sa okolo seba a obrátiť sa so svojimi požiadavkami priamo na život? Je pravda, že sa nám ťažko dýcha pod umŕtvujúcim tlakom tyranstva, ktoré zúri v rôznych podobách od prvej do poslednej stránky Ostrovského diela. Keď však dočítame a odložíme knihu, keď vyjdeme z divadla po predstavení niektorej jeho hry, či nevidíme jasne okolo seba nespočetné množstvo takých istých Bruskovov, Torcovov, Ulanbekových, Višnevských, či na sebe necítíme ich umŕtvujúci dych? . . . Poďakujme umelcovi za to, že vo svetle svojich zobrazení nám dal možnosť hoc len rozhliadnúť sa po tejto ríši temna. I to už mnoho znamená. . . Východisko treba hľadať v živote samom; literatúra život len zobrazuje a nikdy nepodáva to, čo nie je v skutočnosti. . .“

V NOVEJ SEZÓNE

Pojem „čas“ je filozoficky charakterizovaný ako objektívna forma existencie nekonečne sa vyvíjajúcej hmoty, ako trvanie všetkého bytia a diania merané jednotkami napríklad: rokmi, dňami, hodinami, minútami, sekundami. . .

I naše divadlo v Nitre naplnilo istý časový úsek vyjadrený mernou jednotkou „rok“, za ktorou dosádzame číslo štyridsať. V januári tohto roku sme si totiž pripomenuli štyridsiate výročie slovenského profesionálneho divadelníctva v Nitre, na ktorom Divadlo Andreja Bagara participuje celou trojštvrťtinovou existenciou.

Tento uplynulý tok času a jeho naplnenie sme už zhodnotili; v dobrom budeme pokračovať a rozvíjať ho, zlé opúšťame a dištancujeme sa od neho.

Pred nami je však, našimi súčasnými silami, schopnosťami a vedomosťami predvídania nemerateľná „objektívna forma existencie“, ktorú sa budeme usilovať tvorivo naplniť.

Je tu sezóna 1980/81.

Popri každodennej umeleckej práci (skúšky, predstavenia), priamo na pochode robíme „drobnú“ prestavbu vnútorného riešenia budovy. Na treťom poschodí, pod strechou, v novovystavaných manzardách nájde svoj útulok administratíva a na jej doterajšie miesto na druhé poschodie sa nasťahuje (samozrejme po modernom vyriešení priestorov) časť umeleckého súboru. (Tým sa aspoň čiastočne zlepši situácia pre tých, ktorí skutočne „robia“ a tvoria divadlo, lebo doteraz pripadalo na jedného herca v šatniach len o niečo viac priestoru ako je jeden meter štvorcový.)

Prípravuje sa aj prestavba diváckych priestorov — foyer a hľadisko — ktorá si bude vyžadovať divadelnú pauzu dlhú niekoľko mesiacov.

No a nakoniec: bude sa pokračovať v prípravách na výstavbu novej divadelnej budovy, ktoré by mali byť dokončené čím skôr, aby sa po nich mohlo začať s úvodnými stavebnými prácami.

Toto všetko, a je toho nemálo, nás očakáva v budúcej sezóne.

Diváka však zaujíma umelecká práca. I v tejto oblasti nás čakajú nemalé úlohy.

Pred nami leží schválený dramaturgický plán, ako východiskový bod celej umeleckej práce divadla, pripravený na realizáciu. Už v jeho úvodnej časti sa dočítame, že „v budúcej sezóne nám pôjde o divadlo pribojné, umelecky náročné, divácky príťažlivé, pútavé silou myšlienky i formou realizácie, o divadlo využívajúce poznane a objavujúce nové schopnosti umeleckého súboru a hľadajúce nové formy kontaktov s divákom“.

Podľa tohto dramaturgického plánu Divadlo Andreja Bagara v nastávajúcej sezóne 1980/81 uvedie celkovo csem hier, z ktorých prvú — Ostrovského komédiu „Aj múdry schybl“, máte možnosť vidieť a posúdiť už dnes.

Paralelne s ňou naštudujeme ďalšiu komédiu od známej sovietskej autorskej dvojice E. Braginského a E. Rjazanova „Pokrytci“, ktorej dej je zasadený do súčasnosti a nastoľuje problém vzťahu medzi mužom a ženou.

Sovietska dramatická tvorba je zastúpená aj revolučnou etudou Michajla Šatrova s poetickým názvom „Belasé kone na červenej tráve“, ktorá je „citlivou a presvedčivou scénickou kompozíciou myšlienok, výrokov a rozhovorov V. I. Lenina“.

Slovenská tvorba zaujme svoj priestor Palárikovým „Drotárom“, ktorý sa po 25 rokoch dostáva znovu na našu scénu a dramaturgiou novely Vladimíra Bednára „Koza“.

S dramaturgiou sa v tejto sezóne stretne ešte raz, a to s Nývltovým spracovaním predlohy českého spisovateľa Bohumila Hrabala „Ostro sledované vlaky“, ktorej filmový prepis sme videli aj v našich kinách.

Problém dvoch starých žien, ich odchod od rodín a boj so samotou pertraktuje vo svojej hre „Útek“, súčasný bulharský autor Michail Veličkov.

A poslednou premiérou tejto sezóny bude tragédia Williama Shakespeara „Titus Andronikus“.

Zo zoznamu hier vidieť, že ide o repertoár pestrý a náročný, vyžadujúci čas a jeho plné využitie, tvorivé ambície celého umeleckého súboru a dôkladnú dramaturgicko-režijnú prípravu. Jeho úspešné umelecké stvárnenie bude, okrem iného, merateľné aj záujmom publika, seberealizáciou a pocitom z dobre vykonanej práce voči sebe i voči divákovi.

A tým naplníme aj ten filozofický pojem času.

VŽDY USMIATA

„Aj keby to vyzeralo netaktne — roky môžeš prezradiť. Nehanbím sa za ne, ba dokonca ani za jeden deň, ktorý som prežila“ — hovorí s večným úsmevom na tvári, BOŽENKA SLABEJOVÁ.

Hoci pochádza z Moravy, zo Slavičína pri Brne, zasvätila svoj život slovenskému divadlu, na doskách ktorého žije už celých 37 rokov. Po skončení bratislavského Konzervatória nastupuje do Slovenského ľudového divadla v Nitre, po oslobodení do Slovenského národného divadla, odkiaľ odchádza ako jedna zo zakladajúcich členov do novovzniknutej Novej scény. Roku 1951 ju už vidia diváci aj na slovenských dedinkách, kde rozdáva umenie ako členka bývalého Dedinského divadla. O deväť rokov neskôr patrí medzi zakladajúcich členov ďalšieho slovenského divadla, tentoraz v susednej Trnave. Po jeho rozpustení celé dva roky pracuje ako členka bratislavskej Tatra revue a od roku 1967 sa natrvalo usadila v Nitre — znova v meste, kde začínala svoju umeleckú kariéru. Tvár sa jej vždy rozjasní — hoci vidieť ju zachmúrenú, tak je to vždy výnimočný jav — pri spomienkach na začiatky v Nitre. Nie, nie sú to spomienky iba na mladosť, ale najmä na príležitosti, akých sa vždy začínajúcej mladej herečke nedostanú.

Druhá, výrazná umelecká „štácia“ bola Trnava: prisna Melánia v Gorkého Jegorovi Bulyčovi, vznešená a zradná Kráľovná v Shakespearovom Hamletovi, Veda z hry T. Williama v Zostupujúcom Orfeovi, Matka zo Sha-

wovho Pekelníka, veselá Káča z hry Jána Drdu Hádky s čertom a ďalšie.

Veľmi pekné umelecké úspechy dosiahla aj na našom javisku, kde až doteraz našťudovala vyše štyridsať postáv a odohrala vyše tisíc predstavení. Zlostná Kabanovová v Ostrovského Búrke, Raisa v Lese od toho istého autora, mimochodom najlepšia a umelecky najzrelšia z jej doterajších hereckých kreácií, Kristeková v Zahradníckej Sonatíne pre páva, Babjaková v Bukovčanovej dráme Kým kohút nezaspieva, Matka v Stiebrovej Súkromnej veci, výborne našťudovaná Poncia v Lorcovej dráme Dom Bernardy Alby, Polna v Čechovovej Čajke, Starenka v Preissovej Jej pastorkyni — to sú mocne a umelecky dobre uchopené postavy Boženky Slabejovej z vážnej múzy.

Takmer rovnocenne sa vie vyrovnáť aj s veseloherným žánrom. Jej Maslarská v Jovkovom Milionárovi, Babička v Zelenkovej Košieľke, Šura v Braginského-Riazanovovej Sove, Anjel v Bryllovom Jánošíkovi, Svokra v Roščinovom Starom Novom roku, alebo Pani Prezretá v Shakespearovej komédii Oko za oko — to sú úsmevné a úspešné našťudovania postáv nielen pre herečku, ale aj pre diváka a kritiku.

Boženka Slabejová siaha po zenite svojej tvorby. Pristupuje k nej rozvážne, s prehľadom a bohatými životnými i umeleckými skúsenosťami. Má radosť z vlastnej práce, úspechov kolegov i z úspechov celého divadla.

Pri príležitosti jej životného okrúhleho jubilea, ktoré oslávila (narodila sa 5. júla 1920) v kruhu svojich priateľov, jej želáme veľa zdravia a dlhé roky tvorivých zápasov i úspechov v našom divadle, vo filme i v televízii.

Z KRONIKY DIVADLA

15. júna 1980 nastúpil do hereckých radov nášho divadla čerstvý absolvent herectva Vysokej školy múzických umení v Bratislave IVAN L A C A. Na prvej divadelnej „štácii“ mu želáme pekné postavy a veľa umeleckých úspechov.

X X X

Celú túto sezónu neuvidia naši diváci na javisku Borisa Farkaša, a Maroša Kramára dokonca dve sezóny. Obaja si plnia svoju občiansku povinnosť v základnej vojenskej službe.

X X X

Sobotka, malé mestečko neďaleko Jičína, je každoročne miestom, kde sa stretávajú poslucháči Pedagogických fakúlt, aby si tu zmerali svoje schopnosti v prednese poézie. Hosťami týchto pracovných súťaží bývajú najlepšie inscenácie štúdiových predstavení. V tomto roku dostalo pozvanie naše Divadlo Pod Hradom, ktoré 3. júla 1980 s prevelkým úspechom predviedlo herecký koncert Adelky Gáborovej v inscenácii 3 x BUNIN.

X X X

29. augusta 1980 oslávila svoje okrúhle životné jubileum (narodená 1925) vedúca parochniarskej dielne MĀRIA T R N K O V Ā, ktorá si 5. mája tohto roku pripomenula aj 25 rokov práce v našom divadle. V ďalšom živote jej želáme veľa osobných i pracovných úspechov.

Program Divadla Andreja Bagara v Nitre, ku komédii A. N. Ostrovského AJ MŮDRY SCHYBĪ, č. 4 — 1980. Zodpovedný redaktor zasl. umelec Viliam Polónyi. Program rediguje Ján Laca. Obálku navrhol Milan Ferencík. Fotografie Pavol Džizhal. Povolené prípisom PK, číslo HS 10778/53. Vytlačili Nitrianske tlačiarne, n. p., Nitra.

Cena Kčs 2,—

